

ارایه مدل فرهنگ صلح در بین شهروندان جامعه ایران (مطالعه موردی

شهروندان استان البرز)

مهتاب حاتمی

دکتری مدیریت برنامه ریزی فرهنگی، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، هرمزگان، ایران.

محسن عامری شهرابی

استادیار دانشکده مدیریت و علوم اجتماعی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

mohsen.amerishah@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر به تدوین مدل چارچوب ساخت و کاربست فرهنگ صلح در بین شهروندان جامعه ایران در میان شهروندان استان البرز پرداخته است. این تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، تلفیقی از نوع روش‌های کیفی و کمی می‌باشد. در مرحله اول از روش کیفی داده بنیاد استفاده شده است، جامعه آماری در بخش کیفی شامل اعضای هیات علمی گروه مدیریت فرهنگی و خبرگان اجرایی مدیران سازمان‌ها و نهادهای فرهنگی می‌باشند. همچنین از خبرگان علمی و دانشگاهی در زمینه صلح و فرهنگ نیز استفاده شد که برابر ۲۰ نفر بودند. ابزار تحقیق شامل برگه‌های کدگذاری محقق ساخته بود که روایی آن توسط اعضای گروه دلفی تأیید و پایایی آن با معیار پی اسکات ۰/۹۵ محاسبه شد. یافته‌های تحقیق نشان داد که عوامل مرتبط با مدل فرهنگ صلح در قالب ۱۱ مقوله و در ابعاد ۵ گانه به صورت عوامل محوری (فرهنگ صلح)، عوامل تقویت کننده، عوامل بستر ساز، موانع شکل‌گیری و پیامدها جای گرفتند. در مرحله دوم تحقیق، جامعه آماری را شهروندان استان البرز تشکیل می‌دهند که حدوداً ۲۵۰۰۰۰۰ نفر می‌باشند. حجم نمونه براساس فرمول کوکران ۳۸۴ نفر برآورد شد و پس از گردآوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل آماری داده‌های پژوهش در دو سطح توصیفی با استفاده از شاخص‌های آماری (نظیر فراوانی، درصد و میانگین) و سطح استنباطی تحلیل عاملی تأییدی، با استفاده از *Spss 22* و *Lisrel8.54* و *Excel* صورت گرفت. معناداری ضرایب و پارامترهای بدست آمده ابعاد عوامل محوری (فرهنگ صلح)، عوامل تقویت کننده، عوامل بستر ساز، موانع شکل‌گیری و پیامدها نشان داد که تمامی ضرایب بدست آمده، معنادار می‌باشند. یافته‌های حاصل از تحلیل ابعاد بیانگر آن می‌باشد که از بین ابعاد مدل فرهنگ صلح، بعد موانع شکل‌گیری با میانگین (۰/۹۰) بیشترین و بعد پیامدها با میانگین (۰/۶۷) کمترین تاثیر را در اقتصاد رسانه دارند.

کلید واژه‌ها: فرهنگ، صلح، فرهنگ صلح و شهروندان استان البرز.

مقدمه

صرفاً پدیده‌ای بین‌الدولی نیست، بلکه بین انسانی و بین گروهی هم هست (مالسیو، ۲۰۱۷).

عصر حاضر، آغازگر جنگ‌ها و درگیری‌ها و خشونت و افراطی‌گری‌هایی بوده و مصیبت‌های بی‌پایانی را در عرصه بین‌الملل موجب شده است. در این دوره، دستیابی به صلح در بخش‌هایی از دنیا، بیش از همیشه به یک توهم تبدیل شده است. «از آنجا که جنگ‌ها در اذهان مردم شکل می‌گیرد، در اذهان مردم است که باید دفاع از صلح را ساخت» این جمله که ۷۰ سال پیش توسط کشورهای بنیانگذار عضو یونسکو در جریان خرابی‌های جنگ جهانی دوم نوشته شد، امروز مصداق دارد. (پیام ایرینا بوکووا مدیرکل یونسکو به مناسبت روز جهانی صلح، ۲۱ سپتامبر ۲۰۱۴) پرهیز از جنگ و خشونت و دستیابی به صلح و آرامش در میان گروه‌های انسانی همواره از دغدغه‌های مهم بشر بوده است. تجربیات تلخ آسیب‌ها و آمارهای رو به افزایش بوده است. (مالسیو، ۲۰۱۷).

صلح یکی از مهم‌ترین مفاهیم سیاست بین‌الملل است. برای تحلیل صحیح‌تر این مفهوم چند دیدگاه و رویکرد شاخص وجود دارد که به نحوی تمام تحلیل‌ها در زمینه صلح در قالب آنها شکل می‌گیرد. در سیاست بین‌الملل از سه منظر و رویکرد به صلح نگریسته می‌شود. رویکرد رئالیسم رویکرد لیبرالیسم و رویکرد سازه‌انگاری. در رویکرد واقع‌گرایی نامنی همواره تهدیدکننده واحدهای سیاسی است و برقراری صلح و امنیت هدفی است که دولت‌ها در پی آن هستند. قدرت از جمله عوامل بروز جنگ می‌باشد، به همین دلیل تنازع و رقابت و نامنی گسترده در سیاست بین‌الملل در نتیجه کنش بازیگران برای بدست آوردن قدرت است در حقیقت در رویکرد واقع‌گرایی به معنی نبود تهدید امنیت فیزیکی و آن هم از نوع نظامی آن می‌باشد (شفیعی، ۱۳۹۲).

صلح و دوستی و همدلی بین افراد جامعه و پرهیز از تفرقه و دشمنی، خواسته اسلام بوده و مایه وحدت

جامعه جهانی در شرایطی دهه اول قرن بیست و یک را پشت سر می‌گذارد که هنوز با چالش‌های جدی در زمینه دستیابی به صلح و عدالت اقتصادی و امنیت انسانی روبه‌روست. صلح د رمعناى جدید خود به معنای هماهنگی در فعالیت‌های انسان می‌باشد حالتی که در آن همزیستی مسالمت‌آمیز و شرافتمندانه وجود دارد و جز ارزشمندترین و اصولی‌ترین نیازهای بشری است که در آن زندگی اجتماعی در توازن وجود دارد. امروزه همزیستی مسالمت‌آمیز یک حق و یک تکلیف است و ترویج فرهنگ جهانی عدم خشونت، صلح و برابری اولویت دارد. عصر حاضر، آغازگر جنگ‌ها و درگیری‌ها و خشونت و افراطی‌گری‌هایی بوده و مصیبت‌های بی‌پایانی را در عرصه بین‌الملل موجب شده است. در این دوره، دستیابی به صلح در بخش‌هایی از دنیا، بیش از همیشه به یک توهم تبدیل شده است. «از آنجا که جنگ‌ها در اذهان مردم شکل می‌گیرد، در اذهان مردم است که باید دفاع از صلح را ساخت» این جمله که ۷۰ سال پیش توسط کشورهای بنیانگذار عضو یونسکو در جریان خرابی‌های جنگ جهانی دوم نوشته شد، امروز مصداق دارد. (پیام ایرینا بوکووا مدیرکل یونسکو به مناسبت روز جهانی صلح، ۲۱ سپتامبر ۲۰۱۴). پرداختن به صلح و جستجوی راه‌های دستیابی به آن، یکی از اصلی‌ترین چالش‌های بشر در طول تاریخ به شمار می‌رود؛ چرا که سایه‌ی جنگ اغلب بر حیات بشر احساس شده و البته هنوز هم همین سایه و همین چالش به قوت گذشته، بلکه بیش از پیش وجود دارد و احساس می‌شود. آنچه در دوران جدید (معاصر) متفاوت از گذشته است، نخست در آستانه‌ی تهدید و نقض صلح است: این که صلح نقطه‌ی مقابل جنگ (نبود جنگ) نیست، بلکه آنتی‌تز خشونت آشکار و پنهان و به یک تعبیر کارکردی، ناظر بر «نبود مرگ» است. گستره‌ی موضوعی دوم در گستره شخصی است: این که صلح

نظم و امنیتی را که لازمه‌ی حیات پایدار انسان است، استقرار بخشند و تعارض‌های میان اعضای جامعه را به سازگاری حداکثری تبدیل نمایند. مطالعه و بررسی علمی نحوه‌ی استقرار شیوه‌های عینیت‌بخشی به چنین هدفی، از ضروریات اساسی حقوق موضوعه اعم از ملی و بین‌المللی خواه در مرحله‌ی «وضع» و خواه «اجرا» است (عامری، ۱۳۸۹).

به عبارت دیگر، در اسلام، صلح و همزیستی مسالمت‌آمیز با پیروان ادیان و مذاهب دیگر، به عنوان «قاعده اساسی» ملاحظه شده است. بنابراین، جنگ یک حالت استثنایی بوده و آن در صورتی است که راهکارهای مسالمت‌آمیز به جایی نرسد (کفاشی نیری، ۱۳۹۸).

فرهنگ صلح شامل ارزش‌ها، طرز تلقی‌ها و رفتارهایی است که بیانگر و الهام بخش اعمال افراد در مشارکت متقابل اجتماعی مبتنی بر اصول آزادی، عدالت و دموکراسی، رعایت حقوق همه، دگرپذیری و همبستگی، نفی خشونت، تلاش برای پیشگیری از جنگ و حل مشکلات از طریق گفت و گو و مذاکره و مشارکت کامل انسانها در فرایند توسعه جوامع است. از آنجایی که با مجموعه‌ای از انسانها، تلاش و مشارکت افراد روبرو هستیم، پس باید برای تحقق فرهنگ صلح، مدیریت‌های کارآمد وجود داشته باشد (اشرفی، ۱۳۹۸) بنابراین برای تحقق فرهنگ صلح و رسیدن به این نیاز جوامع خشونت زده امروزی بر آن شدیم تا عوامل موثر در رفع این نیاز را بررسی کنیم.

بنابراین با توجه به آنچه که گفته شد پژوهش حاضر در پی آن است تا مدلی جهت ارتقای فرهنگ صلح در میان شهروندان ساکن در استان البرز طراحی و ارائه نماید.

سوال‌های تحقیق:

سوال اصلی:

مدل ساخت و کاربست فرهنگ صلح در بین

جامعه است. صلح و دوستی با دیگران یکی از راه‌های اصلی انس و صمیمیت است و باعث مأنوس شدن انسان با دیگران و بیرون آمدن از تنهایی شده و همچنین به زندگی انسان نشاط و شادی می‌بخشد؛ صلح و دوستی در اسلام یک مسأله ریشه‌داری است که ارتباط ناگسستگی با طبیعت اسلام دارد و به طور کلی روح و محتوای فرهنگ دینی ما بر پایه‌ی «ارتباط»، «صمیمیت»، «تعاون»، «همدردی» و «عاطفه» استوار است و جلوه‌های این فرهنگ بالنده نیز در دستورالعمل‌های اخلاقی اسلام دیده می‌شود؛ اسلام به طور آشکار و صریح مسلمانان را به پذیرش صلح و دوستی دعوت کرده و به آنان افزایش ارتباط و صمیمیت را توصیه می‌کند؛ خداوند صلح را بر جنگ ارجح نهاده و قبل از آن که مسلمانان را به جنگ با دشمنان فرا بخواند، آنها را به صلح و دوستی، فراخوانده است؛ اسلام مسلمانان را برادران دینی هم می‌داند و افراد غیرمسلمان را به عنوان هم‌نوع مسلمین دانسته و صلح را تنها مخصوص مسلمانان نمی‌داند بلکه در مورد غیرمسلمانی که هیچ ظلمی به مؤمنین نکرده و در عهد خود پای‌بند هستند نیز جایز می‌داند. به عبارت دیگر، اساس روابط مسلمانان با غیرمسلمانان بر مسالمت و رفتار نیکو می‌باشد. اسلام هیچ‌گاه به پیروان خود اجازه قتل و کشتار پیروان مذاهب دیگر را نمی‌دهد و وجود عقاید مخالف، مجوزی برای رفتار خصمانه نمی‌باشد، بلکه اسلام به پیروان خود دستور می‌دهد با مخالفین، رفتار مبتنی بر عدالت و قسط داشته باشند. این نظریه قائل به «کرامت انسانی» است. غیرمسلمانان از آن جهت که در انسانیت با مسلمانان شریک هستند دارای احترام می‌باشند، هر چند در عقیده و مذهب متفاوت هستند (قربانی، ۱۳۷۵).

ایجاد و حفظ صلح، یکی از کار ویژه‌های اصلی هر قاعده‌ی حقوقی و هنجار دینی و الهی است. موازین مندرج در مجموعه‌ی نظام هنجاری طبیعی و موضوعه، جملگی در تلاش‌اند تا ضمن برقراری روابط نظام‌مند،

شهروندان استان البرز کدام است؟

سؤالات فرعی:

- ۱- ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های ساخت و کاربست فرهنگ صلح در بین شهروندان استان البرز کدامند؟
- ۲- اهمیت، ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های ساخت و کاربست فرهنگ صلح در بین شهروندان استان البرز از دیدگاه خبرگان تا چه میزان می‌باشد؟
- ۳- وضعیت موجود و مطلوب ساخت و کاربست فرهنگ صلح در بین شهروندان استان البرز چگونه است؟
- ۴- مدل کمی ساخت و کاربست فرهنگ صلح در بین شهروندان استان البرز کدام است؟

چارچوب نظری تحقیق

فرهنگ صلح

فرهنگ عبارت است از کیفیت یا شیوه بایسته و یا شایسته برای آن دسته از فعالیت‌های حیات مادی و معنوی انسان‌ها که مستند به طرز تعقل سلیم و احساسات تصعید شده آنان در حیات معقول تکاملی باشد (جعفری، ۱۳۷۹). فرهنگ، یکی از مهمترین عوامل بیرونی است که بر تمایل افراد به نوآوری در زمینه‌ی فناوری اطلاعات اثر می‌گذارد. فرهنگ به مثابه نرم‌افزاری ذهنی، شناخت و شخصیت فرد را شکل می‌دهد و او را برای بروز صفات انعطاف‌پذیری مانند نوآوری آماده می‌کند (اسرایت^۱، تاجر و گالی، ۲۰۰۸). بر این اساس، می‌توان فرهنگ صلح را به عنوان یک رهیافت اخلاقی نسبت به حیات انسانی مبتنی بر ارزش‌های جهانی، همچون؛ آزادی، عدالت، همبستگی، مدارا، حقوق بشر و برابری زن و مرد، اصول دموکراسی، تفاهم بین دولت‌ها، کشورها و بین گروه‌های مذهبی، نژادی، فرهنگی و اجتماعی دانست (Richmond, 2008). ایده فرهنگ صلح منحصر به دولت‌ها و براساس اصل حاکمیت شان نخواهد بود،

بلکه فراتر از روابط بین‌الملل را مورد توجه قرار می‌دهد. در مطالعات صلح بر درک صحیح از فرهنگ‌ها و ابعاد گوناگون روابط اجتماعی تاکید بسیار می‌شود تا بتوان با فهم و درک ریشه‌های شکل‌گیری تعارض و ایجاد خشونت شرایط ایجاد، حفظ و تداوم صلح را تغییر اساسی در امکانات موجود در جوامع انسانی از طریق انقلاب اجتماعی در سطح ملی و فراملی فراهم ساخت (کافی، ۱۳۹۲).

فرهنگ از طریق نظام دادن به رفتار اجتماعی، منجر به مشارکت فرد با جامعه می‌گردد، بدون آنکه ناگزیر باشد مرتباً شیوه‌های فکر و عمل را ابداع و یا اختراع کند. از آنجا که فرهنگ در بستر محیط اجتماعی قرار دارد لذا، رابینز به موارد زیر به عنوان کارکردهای تبلیغات فرهنگی اشاره می‌نماید:

- ۱- فرهنگ، باعث ثبات و پایداری سیستم اجتماعی می‌شود؛
- ۲- فرهنگ، در سازمان‌ها باعث ایجاد احساس هویت برای اعضای سازمان می‌کند؛
- ۳- فرهنگ، به صورت یک سیستم کنترل در جامعه عمل کرده و رفتارهای مشخص و قابل قبول را وضع نموده و از رفتارهای غیر قابل قبول، ممانعت بعمل می‌آورد؛
- ۴- فرهنگ، باعث می‌شود که در افراد، نوعی تعهد نسبت به چیزی بوجود بیاید که بیش از منافع شخصی، فرد است. (موریلن^۲، ۲۰۱۳).

ادوارد بارنت تیلور^۳ در تعریف انسان‌شناختی خود از فرهنگ بیان داشته است: فرهنگ، مجموعه‌ای از اصول و ارزش‌هاست که بر اثر تجربه و مرور زمان در یک جامعه‌ی خاص و در سرزمینی معین به وجود می‌آید و مردم با استفاده از آن، رفتارهای گوناگون خود را شکل داده و یا به مرحله‌ی اجرا در می‌آورند. از این رو شامل؛ معارف، اعتقادات، هنر، حقوق، اخلاق، رسوم و تمام توانایی‌ها و عاداتی است که بشر به عنوان عضوی از

جامعه کسب می‌کند (تیلور، ۲۰۱۰).

فرهنگ در پیام یونسکو درباره فرهنگ صلح چنین آمده است: «فرهنگ صلح، شامل ارزش‌ها، طرز تلقی‌ها و رفتارهایی است که بیانگر و الهام بخش اعمال افراد در مشارکت متقابل اجتماعی مبتنی بر اصول آزادی، عدالت و دموکراسی، رعایت حقوق همه، دگرپذیری و همبستگی، نفی خشونت، تلاش برای پیشگیری از جنگ و حل مشکلات از طریق گفت و گو و مذاکره و مشارکت کامل انسان‌ها در فرآیند توسعه جوامع است» (یونسکو، ۲۰۱۸).

یوهان گالتونگ، پدر مطالعات صلح، اغلب به تمایز بین «صلح منفی» و «صلح مثبت» اشاره دارد. صلح منفی درباره عدم وجود خشونت صحبت می‌کند. هنگامی که، برای مثال، آتش بس تصویب می‌شود، صلح منفی ایجاد خواهد شد. این منفی است زیرا چیزی که نامطلوب اتفاق می‌افتاده را متوقف (به عنوان مثال خشونت متوقف یا ظلم و ستم به پایان رسید) کرده است. صلح مثبت با محتوای مثبت مانند ترمیم روابط یا ایجاد سیستم‌های اجتماعی در خدمت نیازهای کل جمعیت، سازنده و رفع کننده تناقض است (Galtung, 1985).

صلح مثبت فقدان خشونت ساختاری است، به معنی نیاز به حضور شرایط اجتماعی مثبت تعریف شده مانند عدالت اجتماعی، برابری و رفاه انسان است. صلح مثبت نیازمند حضور نهادهای اجتماعی برای توزیع عادلانه منابع و حل صلح‌آمیز اختلافات است (هریس، ۲۰۰۴).

بنابراین صلح همانند آرمان‌هایی نظیر عدالت و امنیت، یکی از ارزش‌های انسانی شناخته شده در همه فرهنگ‌ها، تمدن‌ها و نظام‌های فکری است که در طول تاریخ بشر، انسان‌ها را دل مشغول نموده است. با این حال، جنبه‌های مختلف و گوناگون صلح و همچنین محیط‌های متعدد آن، هم از جنبه‌ی نظری و هم عملی،

نگرش‌های متکثری را در این رابطه شکل داده و نظام بین‌المللی و نظام‌های ملی معاصر نیز همچنان در این تکتک سیر می‌نمایند (ساعد، ۱۳۸۹).

پرداختن به صلح و جستجوی راه‌های دستیابی به آن، یکی از اصلی‌ترین چالش‌های بشر در طول تاریخ به شمار می‌رود؛ چرا که سایه‌ی جنگ اغلب بر حیات بشر احساس شده و البته هنوز هم همین سایه و همین چالش به قوت گذشته، بلکه بیش از پیش وجود دارد و احساس می‌شود. آنچه در دوران جدید (معاصر) متفاوت از گذشته است، نخست در آستانه‌ی تهدید و نقض صلح است: این که صلح نقطه‌ی مقابل جنگ (نبود جنگ) نیست، بلکه آنتی‌تز خشونت آشکار و پنهان و به یک تعبیر کارکردی، ناظر بر «نبود مرگ» است. گستره‌ی موضوعی دوم در گستره شخصی است: این که صلح صرفاً پدیده‌ای بین‌الدولی نیست، بلکه بین انسانی و بین گروهی هم هست، اما نظام هنجارین موسوم به حقوق بین‌الملل که بر اصل صلح استوار است، بعد از ۱۹۴۵ به رغم تلاش‌های بسیار در تنظیم روابط انسان‌ها، دولت‌ها و ملت‌ها در وضعیت یا چارچوب مفهومی اصلی دارد (ساعد، ۱۳۸۹). صلح به عنوان رهایی از وضعیت تراحم، درگیری و بهره‌برداری از وضعیت ثبات، وحدت، آرامش و همدلی ناشی از هماهنگی، تفاهم و سازگاری مردم با یکدیگر، و نه از رهگذر زور، بلکه از طریق توافق و تفاهم واقعی همان حلت حقیقی عادلانه و واقعی باعث شکل‌گیری ایده فرهنگ صلح برای اولین بار در برنامه‌های یونسکو در کنگره بین‌المللی «صلح در اذهان انسانها» در ساحل عاج گردید. ایده فرهنگ صلح به عنوان رهیافتی نسبت به حیات انسان با فراهم آوردن احترام به یکدیگر و انصاف بر روابط اجتماعی حاکم به دنبال تبدیل ریشه‌های فرهنگ جنگ و خشونت به فرهنگ گفتگو است (گودرزی، ۱۳۹۸).

روش تحقیق

مرحله دوم، با استفاده از تکنیک دلفی تجزیه و تحلیل شدند. پاسخ سوال‌ها با تجزیه و تحلیل داده‌ها و تفسیر یافته‌های تحقیق، پاسخ داده می‌شوند. بدین منظور نتایج این بخش از تجزیه و تحلیل تحقیق، به صورت توصیفی) استفاده از نمودار و جداول فراوانی) و استنباطی ارائه شده است. بنابراین پس از معرفی روش تحقیق، لازم است با استفاده از روش‌های آماری یا ریاضی به آزمون فرضیه‌ها یا پاسخ به سوالات تحقیق پرداخته شود. برای انجام این پژوهش از نرم‌افزارهای *Lisrel 8.54*، *spss22* استفاده شده است. پژوهش‌گر پس از این که روش تحقیق خود را مشخص کرد و با استفاده از ابزارهای مناسب، داده‌های مورد نیاز را جمع‌آوری نمود، اکنون نوبت آن است که با بهره‌گیری از تکنیک‌های مناسب که با روش تحقیق سازگاری دارد، داده‌های جمع‌آوری شده را دسته‌بندی و تجزیه و تحلیل نماید. رویه تحلیل داده‌ها در این مطالعه شامل کدگذاری باز، محوری و انتخابی است. به این صورت به کمک روش شناسی نظریه داده بنیاد و تحلیل متون حاصل از مصاحبه‌های عمیق، نتایج کدگذاری باز، محوری و انتخابی تشریح شده و مدل مفهومی برای ارائه مدل چارچوب ساخت و کاربست فرهنگ صلح در بین شهروندان جامعه ایران در میان شهروندان استان البرز توسعه داده می‌شود.

بیشینه پژوهش:

در خصوص صلح و موضوعات مرتبط با آن پژوهش‌های متعددی انجام گردیده است لیکن ادبیات موضوع نشان می‌دهد در رابطه با فرهنگ صلح خصوصاً در حوزه‌های شهری تاکنون مطالعه مهمی صورت نگرفته است. در ادامه این قسمت به برخی از پژوهش‌های انجام شده که قرابت بیشتری با موضوع مورد تحقیق این رساله دارد می‌پردازیم:

پژوهش حاضر به ارائه مدل چارچوب ساخت و کاربست فرهنگ صلح در بین شهروندان جامعه ایران در میان شهروندان استان البرز پرداخته است. این تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، تلفیقی از نوع روش‌های کیفی و کمی می‌باشد. تحقیق حاضر از نظر نوع تحقیق، بنیادی توسعه‌ای است. پژوهش بنیادی، اگر چه می‌تواند کاربرد عملی نیز داشته باشد، ولی هدف اصلی و اساسی آن افزایش حیطه فهم و دانش است. به نظر نیومن پژوهش بنیادی منبع جدیدترین ایده‌های علمی و شیوه‌های اندیشیدن در مورد عالم است. اگرچه پژوهش تبیینی رایج‌ترین نوع پژوهش بنیادی جامعه علمی، مصرف‌کننده اصلی پژوهش‌های بنیادی است. پژوهشگران بنیادی بر استانداردهای بالای علمی تاکید دارند و سعی در انجام پژوهش تقریباً بی‌نقص دارند (فراستخواه، ۱۳۹۵).

در این پژوهش در مرحله تحقیق کیفی از روش کیفی داده بنیاد گلیسر استفاده شده است. روش داده بنیاد شیوه‌ای از پژوهش کیفی است که در آن، با استفاده از دسته‌ای از داده‌ها، نظریه‌ای تکوین می‌یابد (حافظ‌نیا، ۱۳۸۶). سه عنصر مفاهیم، مقوله‌ها، طبقه‌ها ارکان اصلی این استراتژی هستند. در پی جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها، مفاهیم و از کنار هم قرار گرفتن چند مفهوم، مقوله شکل گرفته و در نهایت با بیان روابط تعمیم یافته بین مقوله و مفاهیم آن و بین مقوله‌های معین و سپس طبقه‌بندی روابط این عناصر در بستر و فرآیند آن پدیده مدل مفهومی تبیین‌کننده پدیده آشکار می‌شود (استراوس، آنسلم و کورین، جولیت، ۱۳۹۳).

بدین منظور در مرحله اول، مولفه‌ها، ابعاد و شاخص‌های موثر در مدل چارچوب ساخت و کاربست فرهنگ صلح در بین شهروندان جامعه ایران در میان شهروندان استان البرز با استفاده از روش تحلیل محتوا (استقرایی) مورد بررسی قرار گرفته است و سپس در

جدول ۱- پیشینه تحقیق

نویسندگان (سال پژوهش)	عنوان یا سؤالات اصلی	روش تحقیق	مهمترین یافته‌ها
اشرفی (۱۳۹۳)	تفسیر جدید از صلح و امنیت بین‌المللی و تاثیر آن بر مفهوم حاکمیت ملی	توصیفی	در این تحقیق مفاهیم صلح و امنیت در گذشته پرداخته و نتیجه گرفته است که در دوران پس از جنگ سرد چون جامعه بین‌المللی نقش بسیار فعالی در نظارت و مراقبت از حقوق بشر و اصول اساسی بر عهده گرفته است.
کاظم‌پور (۱۳۹۱)	تاثیر برنامه آموزش صلح در تربیت شهروند جهانی	شبه آزمون	در این پژوهش که در جامعه تمام دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه رشت به صورت تصادفی با حجم ۳۰ نفر به عنوان گروه آزمایشی انتخاب گردید داده‌های گردآوری شده با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی تجزیه و تحلیل شد و نتیجه نشان داده شد که بر این اساس برنامه آموزش صلح در بهبود تربیت شهروند جهانی و همچنین در افزایش دانش، توانش و پرورش نگرش شهروند جهانی تاثیر دارد.
گودرزی ۱۳۹۷	جهانی شدن حقوق بشر: فرهنگ صلح و روابط	توصیفی تحلیلی	یافته‌ها نشان داده شده است که با جهانی شدن حقوق بشر باعث گردیده تا مطالعات صلح مثبت در قالب نسل‌های حقوق بشر و مطالعات صلح منفی در قالب اصل مداخله بشردوستانه و اصل مسولیت حمایت تعاملی دوطرفه با همپوشانی یکدیگر به شکل‌گیری فرهنگ صلح یاری رساند.
اسدی و همکاران ۱۳۹۷	طرح‌های صلح جهانی در پرتو نقد	تحلیلی	نتایج تحقیق نشان می‌دهد، این طرح‌ها، علی‌رغم این که مورد توجه جامعه جهانی قرار گرفته و در جاهایی مبنای عمل قرار گرفته‌اند؛ لیکن در همه آنها دو کاستی یا غفلت مهم دیده می‌شود که سبب ناکارآمدی آنها شده است. این دو صلح و دیگری، غفلت از موضوع آموزش صلح. در انتها، با توجه به اهمیت این دو موضوع، نکاتی را در خصوص اهمیت و ضرورت نگاه میان فرهنگی به صلح و نیز ضرورت آموزش صلح بیان کرده‌ایم.
هدایتی ۱۳۹۷	بررسی عملکرد سازمان بین‌المللی یونسکو در پیشبرد فرهنگ صلح	توصیفی	در پژوهش حاضر سعی شده است به عملکرد سازمان بین‌المللی یونسکو در زمینه ترویج و ارتقای صلح پرداخته شود. روش پژوهش مقاله مبتنی بر روش کتابخانه‌ای و توصیفی است که تلاش شده است که از ظرفیت‌های موجود اعم از کتاب‌ها و مقالات حداکثر استفاده صورت گیرد.

جدول ۱- ابعاد و مولفه‌های ارتقای فرهنگ صلح در میان شهروندان ساکن در استان البرز

ردیف	ابعاد	مولفه‌ها
۱	عوامل محوری (فرهنگ صلح)	شناخت و آگاهی
۲		مهرورزی
۳		خردگرایی

تکنولوژی‌های نوین رسانه ای	عوامل تقویت کننده	۴
مسولیت اجتماعی		۵
ساختارهای فرهنگی	عوامل شکل دهنده	۶
آموزش		۷
صفات ناپسند	موانع شکل گیری	۸
سیاسی گرایی		۹
شهروند جهانی	پیامدها	۱۰
امنیت پایدار		۱۱

منبع: محقق

یافته‌های تحقیق در بخش کیفی

ارتقای فرهنگ صلح در میان شهروندان ساکن در استان البرز در پنج بعد اصلی شناسایی شدند. سوال دوم: مدل ارتقای فرهنگ صلح در میان شهروندان ساکن در استان البرز کدام است؟

تحلیل عاملی مولفه‌های بیان شده در مدل مفهومی در شمایل زیربیزی‌ها، متغیرهای مکنون یا عامل‌ها، و مستطیل‌ها مواد پرسشنامه‌ی مدلی جهت ارتقای فرهنگ صلح در میان شهروندان ساکن در استان البرز را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود مدل مسیر از ۶ متغیر پنهان و ۱۱ متغیر آشکار تشکیل شده است. پیکان‌های کوچک واریانس باقیمانده (خطا) را نشان می‌دهد که به وسیله‌ی عامل تبیین می‌شود.

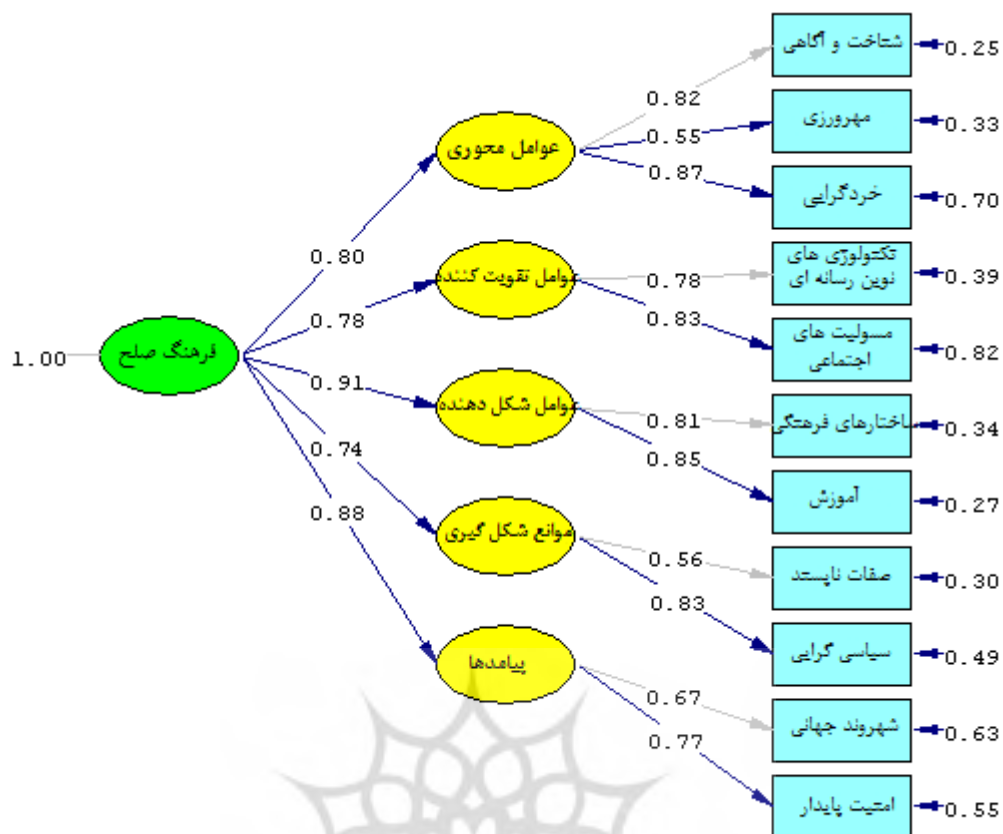
سوال اول: ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های مدل ارتقای فرهنگ صلح در میان شهروندان ساکن در استان البرز کدامند؟

پس از مطالعه منابع مکتوب و دیجیتالی در دسترس و با تجزیه تحلیل مبانی نظری پژوهش و بررسی دیدگاه‌های دانشمندان و صاحب نظران پیرامون مولفه‌ها و شاخص‌های مدل شناسایی مولفه‌های ارتقای فرهنگ صلح در میان شهروندان ساکن در استان البرز، جمله‌ها و پاراگراف‌های مرتبط با سوال‌های تحقیق استخراج گردیدند و پس از کدگذاری و دسته بندی، مفاهیم و مقوله‌های اصلی استخراج گردید

که نتایج آن در جدول ذیل آورده شده و در نهایت مدل

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

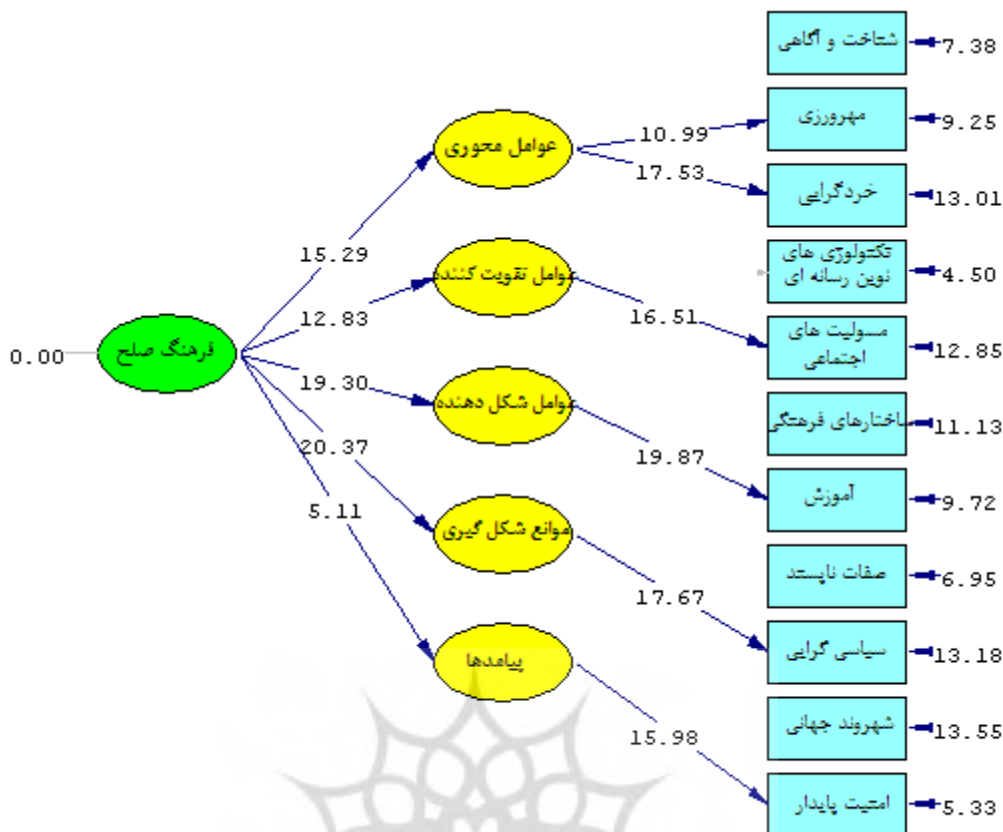

Chi-Square=102.31, df=39, P-value=0.00000, RMSEA=0.073

شکل ۱- الگوی ساخت و کاربست فرهنگ صلح در بین شهروندان جامعه ایران در حالت تخمین استاندارد

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Chi-Square=102.31, df=39, P-value=0.00000, RMSEA=0.073

شکل ۲- الگوی ساخت و کاربست فرهنگ صلح در بین شهروندان جامعه ایران در حالت معنی داری پارامتر

از واریانس عامل « فرهنگ صلح » را تبیین می نماید.
 - متغیر «عوامل شکل دهنده» دارای بار عاملی (۰/۹۱) می باشد. به عبارت دیگر متغیر « عوامل شکل دهنده» تقریباً ۸۲ درصد (۰/۹۱) را به توان ۲ می رسانیم) از واریانس عامل «فرهنگ صلح» را تبیین می نماید.
 - متغیر «موانع شکل گیری» دارای بار عاملی (۰/۷۴) می باشد. به عبارت دیگر متغیر «موانع شکل گیری» تقریباً ۵۴ درصد (۰/۷۴) را به توان ۲ می رسانیم) از واریانس عامل «فرهنگ صلح» را تبیین می نماید.
 - متغیر «پیامدها» دارای بار عاملی (۰/۸۸) می باشد. به عبارت دیگر متغیر « پیامدها» تقریباً ۷۷ درصد (۰/۸۸) را به توان ۲ می رسانیم) از واریانس عامل «فرهنگ صلح» را تبیین می نماید.
 خروجی بعدی یعنی شکل (۲)، مدل در حالت معناداری ضرایب و پارامترهای بدست آمده مدل

بارهای عاملی مدل در حالت تخمین استاندارد میزان تاثیر هر کدام از متغیرها و یا گویه ها را در توضیح و تبیین واریانس نمرات متغیر یا عامل اصلی نشان می دهد. به عبارت دیگر بار عاملی نشان دهنده میزان همبستگی هر متغیر مشاهده گر (سوال پرسشنامه) با متغیر مکنون (عامل ها) می باشد. با توجه به شکل (۱) می توان بارهای عاملی هر یک از متغیرهای تحقیق را مشاهده نمود.
 - متغیر «عوامل محوری» دارای بار عاملی (۰/۸) می باشد. به عبارت دیگر متغیر «عوامل محوری» تقریباً ۶۴ درصد (۰/۸) را به توان ۲ می رسانیم) از واریانس عامل «فرهنگ صلح» را تبیین می نماید.
 - متغیر «عوامل تقویت کننده» دارای بار عاملی (۰/۷۸) می باشد. به عبارت دیگر متغیر «عوامل تقویت کننده» تقریباً ۶۰ درصد (۰/۷۸) را به توان ۲ می رسانیم)

همگرایی قابل قبول است. طریقه محاسبه: با عاملی هر سوال معیار را به توان دو می‌رسانیم و میانگین آنها را می‌گیریم.

پایایی سازه

پایایی سازه بیان می‌کند نتایج به دست آمده از کاربرد یک ابزار اندازه‌گیری تا چه حد با نظریه‌هایی که آزمون بر محور آنها تدوین شده است تناسب دارد. پایایی سازه (متغیرهای مفهومی) را می‌توان براساس پایایی مرکب (CR) میزان واریانس (AVE) استخراج شده محاسبه کرد.

$$AVE > 0.5 \quad CR > 0.7$$

همانگونه که در جدول (۱) ملاحظه می‌گردد، پایایی مرکب بیشتر از ۰/۷ و واریانس هر سازه بزرگتر از ۰/۵ می‌باشد بنابراین همبستگی یک سازه با شاخص‌ها فراهم می‌باشد و ابزار اندازه‌گیری مناسب و منعکس کننده متغیر پنهان می‌باشد.

اندازه‌گیری بارهای عاملی هر یک از سوالات تحقیق را نشان می‌دهد که تمامی ضرایب بدست آمده معنادار شده‌اند. زیرا مقدار آزمون معناداری بزرگتر از ۱/۹۶ یا کوچکتر از ۱/۹۶- نشان دهنده معناداری بودن روابط است. دو خروجی نرم‌افزار لیزرل (مدل در حالت تخمین استاندارد و مدل در حالت ضرایب معناداری) نشان داده شده است.

روایی همگرایی

معیار AVE نشان‌دهنده میانگین واریانس به اشتراک گذاشته شده بین هر سازه با شاخص‌های خود می‌باشد. به بیان ساده AVE میزان همبستگی یک سازه با شاخص‌های خود را نشان می‌دهد. که هر چقدر این همبستگی بیشتر باشد برازش نیز بیشتر می‌شود برای بررسی روایی همگرا استفاده می‌شود و مقدار بحرانی آن برابر ۰/۵ می‌باشد و مقدار AVE بالای ۰/۵ روایی

جدول ۱- روایی همگرایی و پایایی مولفه‌ها

CR	AEV	اولویت	ضریب تعیین	بار عاملی	مولفه	بعد
۰.۹۲	۰.۸۰	اول	۰.۷۵	۰.۸۷	خرد گرایی	عوامل محوری
		دوم	۰.۶۷	۰.۸۲	شناخت و آگاهی	
		سوم	۰.۳	۰.۵۵	مهرورزی	
۰.۸۳	۰.۷۲	اول	۰.۶۸	۰.۸۳	مسئولیت اجتماعی	عوامل تقویت کننده
		دوم	۰.۶۱	۰.۷۸	تکنولوژی‌های نوین رسانه ای	
۰.۹۱	۰.۸۸	اول	۰.۷۲	۰.۸۵	آموزش	عوامل شکل دهنده
		دوم	۰.۶۵	۰.۸۱	ساختار فرهنگی	
۰.۸۲	۰.۷۶	اول	۰.۶۸	۰.۸۳	سیاسی گرایی	موانع شکل گیری
		دوم	۰.۳۱	۰.۵۶	صفات ناپسند	
۰.۹۳	۰.۸۵	اول	۰.۵۹	۰.۷۷	امنیت پایدار	پیامدها
		دوم	۰.۴۴	۰.۶۷	شهروند جهانی	

جدول ۲- روایی همگرایی و پایایی ابعاد

CR	AEV	اولویت	ضریب تعیین	بار عاملی	بعد	مفهوم
۰/۸۸۶	۰/۷۹۲	اول	۰.۸۲	۰.۹۱	عوامل شکل دهنده	فرهنگ صلح
		دوم	۰.۷۷	۰.۸۸	پیامدها	

		سوم	۰.۶۴	۰.۸	عوامل محوری
		چهارم	۰.۶۰	۰.۷۸	عوامل تقویت کننده
		پنجم	۰.۵۴	۰.۷۴	موانع شکل گیری

نتیجه گیری و پیشنهادات:

از دیرباز و به ویژه پس از دو جنگ جهانی؛ شناخت مفهوم صلح و مؤلفه‌های آن به صورت قابلیت‌ی پایدار و تحلیل وضعیت روابط فی‌مابین کشورها به منظور جلوگیری از وقوع جنگ و یا توقف منازعات و درگیری‌های موجود از دغدغه‌های بشری بوده است. سازمان ملل در واقع در راستای برقراری صلح و امنیت بین‌المللی ایجاد گردید تا ابناء بشر در صلح و آرامش زندگی کنند و در همین راستا، سازمان یونسکو، ایده صلح جهانی را دنبال می‌کند. در واقع صلح پایدار بایستی با بهره‌گیری از روش گفتگو و مذاکره و ایجاد زیرساخت‌های لازم فرهنگی، استقرار و تداوم یابد تا تفاهم بر پایه مشترکات فرهنگی و تاریخی تحقق یابد. در فرهنگ و فقه سیاسی اسلام دو واژه «سلام» و «صلح» از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند و بی‌دلیل نیست که اسلام در روابط بین‌الملل و پیامبر(ص)، نیز در رسالت و سیاست خویش، اصل همزیستی مسالمت‌آمیز را به عنوان یکی از مهمترین اصول حاکم بین‌پیروان خود و مناسبات آنها با سایر ملت‌ها مطرح کرده است، زیرا مقتضای فطرت انسان در مناسبات و روابط خود با هم نوعانش، همزیستی و مسالمت است. از منظر اسلامی، جنگ و ستیز حالت عارضی و موقت و نه طبیعی و دائم دارد (طاهری، ۱۳۹۰).

یکی از مهم‌ترین اهداف انقلاب اسلامی به مانند نظریه انتقادی، پایان دادن به این وضعیت و ارائه راهی نو برای تعامل میان واحدهای نظام بین‌الملل است. در حقیقت ماهیت انقلاب اسلامی به مانند مکتب انتقادی روابط بین‌الملل، ماهیتی انتقادی نسبت به وضع موجود دارد. اعتقاد به وجود چنین شرایط ناعادلانه و ظالمانه برجسته

ترین نقطه اشتراک میان اهداف امام خمینی (ره) با نظریه انتقادی می‌باشد (ستوده ارانی، ۱۳۸۸).

همزیستی، تفاهم، گفت و گو، اتحاد و تقارب فرهنگ‌ها، هر کدام بُعدی از گوهر هزار گوشه تعامل فرهنگ‌ها را نمایش می‌دهند. هم‌افزایی فرهنگی نیز می‌تواند وجهی دیگر از تعامل سازنده میان فرهنگ‌ها را ارائه دهد. هم‌افزایی فرهنگ‌ها در فضای تنوع فرهنگی و همکاری و تعامل سازنده میان فرهنگ‌ها به همکاری ملت‌ها برای دستیابی به صلح پایدار در جهان منجر می‌شود.

امروزه، جریان‌های فکری و عملی افراطی از مرزهای سیاسی و جغرافیایی فراتر رفته و پدیده‌ای جهان شمول گشته است به طوری که خودمحوری و خودخواهی و زورگویی و خشونت در ابعاد و سطوح مختلف در گوشه و کنار جهان، آشکارا دیده می‌شود.

گفتگو، جزء ذات انسان است. انسان موجودی اجتماعی است و گفت و گو مهم‌ترین وجه این مدنیت است. گفت و گو فقط به معنای رد و بدل کردن افکار و احساسات و اطلاعات نیست. بلکه ذهن‌ها و شعورها را با هم مرتبط می‌سازد و وسیله‌ای می‌گردد برای دسترسی به حوزه‌های مشترک وجود انسان. حوزه‌های مشترکی که بین انسان‌ها وجود دارد و بر رفتار و افکار و اعمال انسان تأثیرگذار است ولی آگاهی نسبت به آنها کم است و در صورت عدم آگاهی نسبت به آنها، تأثیر ناکارآمد بر اخلاق انسان دارد. (www.dialogueproject.ir)

گفت و گوی واقعی، امکان رسیدن به هوش جمعی را میسر می‌سازد. گفت و گو اگر واقعی باشد سازنده وجود است و اگر تظاهر باشد نابود کننده آن.

گفت و گوی واقعی، شیوه‌ای است برای جویایی

همبستگی میان ملت‌ها خواهد گذارد.

پیشنهاداتی برای تحقیق:

الزام دست اندرکاران سازمان‌های فرهنگی استان البرز به حفظ محیط زیست، تامین رفاه اجتماعی، دمکراسی‌سازی و تامین حقوق و آزادی‌های بنیادین در حقوق بین‌الملل جدید، زیرا در فرایند جدید تامین صلح، از حاکمیت و استقلال مطلق دولت‌ها کاسته شده است و جامعه بین‌المللی در مواردی می‌تواند به منظور حفظ صلح و امنیت بین‌المللی حتی در امور داخلی دولت برخوردار از استقلال و حاکمیت، مداخله کند.

الزام دست اندرکاران سازمان‌های فرهنگی استان البرز به حفظ و برقراری صلح، زیرا اولین و مهم‌ترین هدف روابط بین‌الملل مدرن حفظ و برقراری صلح بوده است. در حال حاضر، علیرغم اینکه جنگی بین کشورها نیست ولی ممکن است روابط صلح‌آمیزی هم بین کشورها وجود نداشته باشد و این بدان معنی است که معنای صلح در روابط بین‌الملل دچار تغییر و تحول شده است.

پیشنهاد می‌گردد که هر کدام از مولفه‌های تحقیق (عوامل محوری (فرهنگ صلح)، عوامل تقویت کننده، عوامل بسترساز، موانع شکل‌گیری و پیامدها) بطور جداگانه مورد بررسی قرار گیرد.

با توجه به این که ابزار جمع‌آوری داده‌ها در تحقیق حاضر به پرسشنامه محدود گردیده، پیشنهاد می‌گردد که، از طریق استفاده از سایر ابزارهای گردآوری داده‌ها، مانند مصاحبه یا مشاهده تحقیقات جدیدی صورت پذیرد تا نتایج جامع‌تری حاصل گردد.

پیشنهاد می‌گردد که به منظور گسترش مدل تحقیق حاضر، از طریق آزمون‌های تحلیل اکتشافی، مدل‌های بیشتری را طراحی نمایند که به صورت دقیق‌تر و تخصصی‌تر به بررسی ساختاری و اکتشافی گویه‌ها پرداخته شود به طوری که این گویه‌ها برای جوامع مختلف بومی‌سازی شده و به صورت تخصصی‌تر به این بحث پرداخته شود.

مشترک و دست یافتن به ریشه‌های سوء تفاهمات و پیش داوریهایی که مانع فهم درست بین انسان‌ها می‌شود. گفت و گو در پی اجماع نیست بلکه در روند آن، دیدگاه‌های مختلف افراد گفت و گو کننده برای یکدیگر قابل فهم می‌شود و موانع همفکری برطرف می‌گردد. به عبارت دیگر، یافتن راه حل از طریق استدلال به معنی پذیرفتن عقل به عنوان داور، و باور به توانایی عقل برای حل و فصل اختلافات انسان می‌باشد که امکان دستیابی به صلح را میسر می‌کند.

از طرفی مقوله تبادل فرهنگی در عرصه بین‌الملل در دستیابی به بهبود و ارتقا روابط فی‌مابین دولت‌ها و ملت‌ها اهمیت والایی دارد. دیپلماسی فرهنگی، معرفی چهره واقعی یک ملت و ارزشهای آن و نیز اخذ همین مقوله از سایر کشورها و ملل مختلف را برعهده دارد و از رهگذر ابزارها و روش‌ها و زیرساخت‌های فرهنگی زمینه‌های صلح و دوستی میان ملت‌ها و توسعه همکاری‌های فرهنگی مشترک را تسهیل و فراهم می‌آورد و حتی به نوعی بسترساز توسعه روابط و مناسبات اقتصادی کشورها می‌گردد.

در واقع زمانی که دیپلماسی فرهنگی به عنوان ابزاری برای پیشبرد صلح و ایجاد امنیت جهانی جایگزین جنگ و درگیری شد، موضوع تأسیس یونسکو در سال ۱۹۴۵ میلادی رسمیت یافت.

ضمن یادآوری تأکید اساسنامه کمیسیون ملی یونسکو در ایران مبنی بر «مشارکت در فعالیت‌های یونسکو به منظور استقرار صلح و ایجاد تفاهم متقابل میان ملت‌ها از طریق اشاعه دانش و معرفت و اهتمام در امر نشر فرهنگ و آموزش»؛ باید اذعان نمود، از آنجا که دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در گستره روابط خارجی نیز از طریق فعالیت‌های فرهنگی در خارج از کشور اهتمام به نشر و ترویج چهره صلح طلبی دین اسلام می‌پردازد؛ لذا ترویج درک متقابل و همکاری‌های فرهنگی تأثیر قدرتمندی بر ارتقاء صلح و

معنا"، در حق بر صلح عادلانه، به اهتمام نادر ساعد، تهران: انتشارات مجمع جهانی صلح اسلامی، چاپ اول ساعد، نادر (۱۳۹۰). "تروریسم و نظام حقوقی ناظر بر حمایت از صلح و حقوق بشر"، در تروریسم و مقابله با آن، به اهتمام عباسعلی کدخدایی و نادر ساعد، تهران: انتشارات مجمع جهانی صلح اسلامی به سفارش کنفرانس بین‌المللی ائتلاف جهانی علیه تروریسم برای صلح عادلانه

ساعد، نادر (۱۳۸۹). حق بر صلح عادلانه، تهران: نشر مجمع جهانی صلح اسلامی جعفری، محمدتقی، فرهنگ پیرو فرهنگ پیشرو، مؤسسه تدوین و نشر آثار علامه جعفری، ۱۳۷۹.

ستوده آرانی، محمد و دانشیار، علیرضا (۱۳۸۸). «آسیب شناسی روابط بین‌الملل از دیدگاه امام خمینی (ره)»، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، شماره ۱۹، زمستان.

ضیایی بیگدلی، محمدرضا (۱۳۸۰). حقوق جنگ، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی،

کافی، مجید و کاظمی مهرآبادی، رعنا و هوشیار آزاد (۱۳۹۲). «نظریه پردازی ایرانی در حوزه مطالعات صلح: گامی فراتر از صلح دموکراتیک»، اطلاعات سیاسی - اقتصادی سال بیست و هشتم، شماره ۲۹۴.

طاهری، نرجس (۱۳۹۰). تاثیر رفتارهای حمایت‌گرایانه بر ایجاد صلح پایدار منطقه‌ای، مجموعه مقالات پنجمین همایش امام خمینی (ره) و سیاست خارجی، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.

عامری، داوود (۱۳۸۹). "حق بر مطالبه صلح عادلانه"، در حق بر صلح عادلانه، به اهتمام نادر ساعد، تهران: انتشارات مجمع جهانی صلح اسلامی.

کفاش نیری، محمد و گودرزی، مهناز (۱۳۹۸). جهانی شدن حقوق بشر: فرهنگ صلح و روابط بین‌الملل. فصلنامه مطالعات میان فرهنگی، شماره ۲۵.

منابع

قرآن کریم

نهج‌البلاغه

استراوس، آنسلم و کوربین، جولیت (۱۳۹۳). اصول روش تحقیق کیفی: نظریه‌مبنایی، رویه‌ها و شیوه‌ها ترجمه بیوک محمدی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

افروغ، عماد (۱۳۹۰). «مفهوم شناسی صلح مثبت و منفی»، تاریخ مراجعه ۱۱/۲/۱۳۹۴

ایرینا بوکووا مدیرکل یونسکو به مناسبت روز جهانی صلح (۲۱ سپتامبر ۲۰۱۴)، ۲۶ شهریور ۱۳۹۳، سایت سازمان یونسکو در ایران/همشهری، ۲۷ شهریور ۱۳۹۳. حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۶). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، تهران.

خمینی، روح‌الله (امام خمینی). (۱۳۸۹) صحیفه امام، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).

ساعد، محمدجعفر (۱۳۸۹). "وجاهت منزلت انسانی در گستره حق بر صلح"، فصلنامه صلح عادلانه (مجمع جهانی صلح اسلامی (سال اول، شماره ۲).

گودرزی، مهناز؛ کفاش نیری، محمد (۱۳۹۸). «جهانی شدن حقوق بشر: فرهنگ صلح و روابط بین‌الملل».

دوفصلنامه حقوق بشر، سال چهاردهم، شماره ۱. اشرافی، داریوش (۱۳۹۳). «تفسیر جدید از صلح و امنیت بین‌المللی و تاثیر آن بر مفهوم حاکمیت ملی» فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، سال پانزدهم، شماره ۴۲.

ساعد، نادر (۱۳۸۹). "چارچوب گفتمانی صلح و ابهامات رهیافت حقوقی"، در حق بر صلح عادلانه، به اهتمام نادر ساعد، تهران: انتشارات مجمع جهانی صلح اسلامی، چاپ اول.

ساعد، نادر (۱۳۸۹). "گفتمان صلح عادلانه: مبنا و

22.

Mercier, J & Mc Donvrg (2015). "Family Planning Education. How Do Adilts Feel about it?" "Family relation. Vol:33, No: 4.

Moreillon, J (2013). Building bridges for global understanding: Cultural literature collection development and programming. Children & Libraries, 11(2), 35.

Richmond, P O (2008). Peace in international relations, New York, Routledge Taylor, L (2010). "From Ways of Life to Lifestyle TheOrdinari-ization'of British Gardening Lifestyle Television, European Journal of Communication, 17(4).

Malesevic, Sinisa (2017). The Rise of Organized Brutality, London: Cambridge University Press.

عامری، داوود (۱۳۸۹). صلح عادلانه و پارادوکس رفتاری غرب در مواجهه با اسلام و حقوق مسلمانان، در: تروریسم و نقض حقوق مسلمانان، به اهتمام نادر ساعد، تهران: انتشارات مجمع جهانی صلح اسلامی، چاپ اول.

فراستخواه، مقصود (۱۳۹۵). روش تحقیق کیفی در علوم اجتماعی با تاکید بر نظریه گراند تئوری GTM. تهران: انتشارات آگاه.

قربانی، زین العابدین (۱۳۷۵). اسلام و حقوق بشر، دفتر نشر و فرهنگ اسلامی، چاپ پنجم، تهران.

Galtung, Johan (1985). "Twenty-five years of peace research: ten challenges and some responses", Journal of peace Research, vol.

یادداشت‌ها

¹Srite

²Moreillon

³Edward

